

КРИТЕРИИ ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧЕНИКОВ В СИСТЕМЕ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

А. П. Чичук

Аннотация. Выяснены особенности критериев оценки учебных достижений учащихся в системе школьного образования. Выделены основные функции контроля знаний. Указано характеристики качества знаний взаимосвязаны между собой и дополняющих друг друга. Названные выше ориентиры положен в основу четырех уровней учебных достижений учеников: начального, среднего, достаточного, высокого.

Ключевые слова: критерии оценки знаний учащихся, система школьного образования; функции оценивания учебных достижений учащихся; качество знаний; уровень знаний учащихся.

CRITERIA FOR EVALUATION OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS IN SCHOOL EDUCATION SYSTEM

A. P. Chychuk

Abstract. The peculiarities of the criteria for evaluating academic achievements of pupils in the system of school education are revealed. The main functions of evaluating students' achievements are singled out. The characteristics of the quality of knowledge are interrelated and complement each other. The above-mentioned benchmarks are the basis of four levels of student achievement: initial, medium, sufficient, high.

Key words: criteria for evaluating academic achievement of pupils, system of school education; functions for evaluating student achievements; quality of knowledge; levels of educational achievement of students.

УДК 159.922.8: 159.923.2

ХРОНОЛОГІЧНІ МЕЖІ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ У ЗАХІДНИХ ТА ВІТЧИЗНИХ ПЕРІОДИЗАЦІЯХ РОЗВИТКУ

А.В. ШАМНЕ, доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної роботи та психології

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: shamne@ukr.net

А.В. БАБИЧ, студентка магістратури спеціальності «Педагогіка вищої школи» гуманітарно-педагогічного факультету

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: babich095@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена аналізу підходів до визначення хронологічних меж підліткового та юнацького віку у західних та вітчизняних періодизаціях розвитку. Розглянуто місце і значення періоду отрочества в межах періодизацій онтогенезу. Проаналізовано традицію об'єднання підліткового і юнацького віку в цілісний період переходу від дитинства до дорослості. Обґрунтовано, що його початком є вік 11-13 років, а закінченням є межа між дитинством та зрілістю – 20-21 рік. Визначено відмінності західних та вітчизняних періодизацій розвитку щодо психологічного змісту і меж цих вікових груп. У західних періодизаціях період 12-20 років називають підлітковим і розглядають як цілісну стадію переходу до дорослості (тинейджерський період). Поняття «підліток» та «юність» використовують фа-

ктивно як синоніми. У вітчизняній психології підлітковий та юнацький вік розглядаються як відносно незалежні фази вікового розвитку особистості. Дослідження специфіки юнацького віку порівняно з підлітковим є прерогативою переважно вітчизняної психології. Наголошується на умовності меж отроцтва, що пов'язано з розмиванням стійких вікових орієнтирів, зростанням індивідуалізації розвитку, зменшенням впливу генетичних і зростанням впливу соціальних чинників.

Ключові слова: особистість, дорослішання, юнацький вік, підліток, періодизація розвитку, отроцтво.

Актуальність (Introduction). У сучасній європейській та українській культурі отроцтво (підлітковий і юнацький віки) є досить пізнім надбанням історії людства, подовженням дитинства за рахунок шкільного та професійного навчання [2; 5; 7; 11; 13]. Починаючи з ХХ ст. воно поступово розтягується у часі (Д.Б. Ельконін, І.В.Дубровіна, М. Кле, Ф. Райс, Х. Ремшмідт, Ф. Райс та ін.). На думку багатьох психологів, наука має справу з виділенням нової вікової спільноти, яка хронологічно охоплює новий віковий відрізок. Це підлітковий вік, який все більше продовжується. Людина все довше залишається «недорослою».

Визначення меж підлітково-юнацького віку залишається дискусійною проблемою західної та вітчизняної психології.

Мета (Purpose) полягала у визначенні хронологічних меж періоду дорослішання у віковій психології.

Методи (Methods). Теоретичні: вивчення та аналіз психологічної та педагогічної літератури, нормативних документів та наукових статей, узагальнення та систематизація.

Результати (Results). Давньоруське слово «отрок» («який не має права говорити») в етимологічному словнику застосовувалося для позначення і дитя, і підлітка, і юнака. У словнику В. Даля «підліток» визначається як «дитя» близько 14-15 років. Л.Толстой у своїй трилогії «Дитинство», «Отроцтво», «Юність» визначає межу між підлітком і юнаком 15-річним віком, в той час як герою «Підлітка» Ф.М. Достоєвського більше 20 років [цит. за: 8]. Отже, ця вікова категорія в різні часи позначала не стільки вік і рівень біологічного розвитку, скільки суспільне становище і соціальний статус людини. М. Кле підкреслював, що «отроцтво – це період розвитку між дитинством та дорослістю, яке має біологічний початок та кінець, який визначається культурою» [2, с.121].

Нижню межу отроцтва (11-13 років) традиційно пов'язують з появою пубертату та визначають у 12 років. Вік 12 років вважається лінією, що розмежовує дитинство та отроцтво. З 13 років (thirteen) починається відомий «teen-age» (англ. «teenager» – людина від 13 до 19 років). У більшості західних періодизацій 12-13 років є початком нового етапу у розвитку. Наприклад, у класифікації Дж. Біррена (1964) серед восьми фаз життєвого розвитку людини вік 12 років – це межа між третьою (дитинство) та четвертою (юність) фазами. У Ж. Піаже це перехід від стадії конкретних операцій (від 7 до 11-12 рр.) до стадії формально-логічних операцій (12-17 рр.). У періодизації З. Фрейда з 12 років розпочинається генітальний період (початок статевого дозрівання). У періодизації В.О.Ганзена 12-13 років – це межа між 4 та 5 періодами розвитку, коли відбуваються системні зміни на морфологічному, психофізіологічному, соціально-психологічному та соціальному рівнях [1]. Як показують багаточисельні вітчизняні дослідження 12-13 років – це поява нового рівня самосвідомості (почуття дорослості) і трансформації поведінки.

Верхня межа отроцтва визначається у 20 років. Більшість періодизацій, які базуються на сукупності біологічних, психологічних, соціологічних критеріїв та врахову-

ють істотні зміни на всіх рівнях визначають майже однакову межу між дитинством та зрілістю – 20-21 рік. Ще Піфагор (VI в. до н.е.) виділив 20 років як межу між весною (становлення людини від народження до 20 років) та літом (від 20 до 40 років).

У періодизаціях І. А. Аршавського, В. В. Бунака, І. І. Шмальгаузена, В. А. Ганзена, А. В. Нагорного у 20-21 рік закінчується перший етап онтогенезу (прогресивна стадія). Тобто в межах людського онтогенезу, який розподілений на три основні етапи (дитинство, дорослість та старість), межею між першим та другим етапами є 20-21 рік. Наприклад, В.В. Бунак визначає 3 стадії розвитку (прогресивна, стабільна, регресивна) з межами у 20-21 рік (між дитинством та дорослістю) та 40-55 рр. (між дорослістю та старістю).

У періодизації В.О. Ганзена «межа між першою та другою стадіями встановлюється в 19-21 рік» [1, с.147] і охоплює всі рівні (від морфологічного до соціального). Це пік психофізіологічних, психічних та інтелектуальних функцій, коли завершується формування найвищих емоцій та самосвідомості, відбуваються важливі якісні зміни і по соціальним характеристикам.

Базуючись на термінах соматичного, психологічного та соціального дозрівання експерти Всесвітньої організації здоров'я (англ. World Health Organization, WHO) домовилися вважати підлітками осіб у віці 10-20 років. У їх визначенні, наведеному в Американському психіатричному глоссарії, *підлітковий вік* – це хронологічний період, який починається у віці 12 років з фізичних і емоційних процесів, що призводять до статевої та психічної зрілості, і закінчується у час, коли індивідуум досягає самостійності та соціальної продуктивності (у віці 20 років).

Щодо *психологічних критеріїв*, то визначення меж досліджуваного періоду 12-20 рр. також ґрунтується на традиції об'єднання підліткового і юнацького віку в один період, що обґрунтовано у періодизаціях багатьох західних та вітчизняних науковців: А. Гезелла (11-21р.р.), А.Квінна (12-18 р.р.), М. Кле (11-20 р.р.), Г. Крайга (12-20 р.р.), Ф. Райса (13-19 р.р.), Е. Шпрангера (13-22 рр.), Е. Еріксона (12-20 рр.), Р. Кегана (13-19 рр.), Д. Левінсон (2005) (12-20 р.р.) В. О. Ганзена (13-21 р.р.), А.Л. Журавльова (12-21 р.р.), І.С. Кона (11-25 р.р.), Ю. М. Карандашева (11/12-20 р.р.), С.Д. Максименка (13-21 р.р.), В.С. Мухіної (12-20 р.р.), В.Ф. Моргуна і Н.Ю. Ткачової (13-21 р.р.), Н.Є. Харламінінкової (11-21 р.р.), Д. І. Фельдштейна (11-18 р.р.) та ін. [10].

Едуард Шпрангер у праці «Psychologie des Jugendalters (Психологія юнацького віку)» межі підліткового віку визначав 13-19 роками у дівчат і 14-21 роками у юнаків. При цьому *перша фаза* цього віку – власне підліткова – обмежується 14-17 роками. Відомий підлітковий психіатр і психолог А.Є. Личко [6] визначає пубертатний період тривалістю приблизно від 10-11 до 18-19 років, в якому за психологічними характеристиками розрізняються дві фази (до 15 років – негативна фаза, з 16 років – позитивна фаза). За періодизацію Р. Кегана (1982) період 12-19 років є інтерперсональною стадією, яка характеризується перебудовою структури соціальних стосунків та відносин. Ю.М. Карандашев період з 11-12 років до 20 років називає віком самовизначення [10]. У періодизації Е. Еріксона [14] підлітково-юнацький вік співпадає з 5 стадією індивідуального розвитку (від 12 до 21 року), під час якої формується цілісна ідентичність.

На думку багатьох психологів (А.Л. Журавльов, В.С. Мухіна, Г. Крайг) у період 12-20 рр. після статевого дозрівання психічні та психофізіологічні функції досягають так званого дефінітивного стану, коли основні параметри принципово не відрізняються від значень функцій статевозрілої людини у певній популяції і у людини формуються стабільні форми поведінки, характерні для дорослих осіб [12]. Розкид дефінітивного дозрівання у часі не такий вже великий і варіює у різних популяціях в середньому від 12 до 20 років [5]. На думку В. М. Русалова [12], вік 12-20 років є часом де-

фінітивного дозрівання формально-динамічних властивостей, динамічних аспектів інтелекту і характеру, базальних емоційних властивостей тощо.

Отже, межі періоду отроцтва ґрунтуються на традиції об'єднання підліткового і юнацького віку в один складний період переходу від дитинства до дорослості. У західній психології період дорослішання часто означається як цілісний *тинейджерський період* (13-19 років). Ф. Райс вважає, що це обмежує можливості вивчення вікових особливостей підлітків через вузькість меж і надто виражене емоційне забарвлення терміну. Тому підлітково-юнацький період онтогенезу іноді поділяють на дві складові: ранній підлітковий вік (від 11 до 14 років) і старший підлітковий вік (від 15 до 19 років) [7, с. 17-18].

Однак, в цілому, у науковому доробку зарубіжних психологів період з 12 до 20 років розглядається як єдиний період онтогенетичного розвитку. Поняття «підліток» та «юність» використовуються фактично як синоніми. У словниках «*adolescence*» має переклад в залежності від контекста як «підлітковий вік», або як «юність» – період переходу від дитинства до ранньої дорослості, що починається приблизно з 11-12 років і закінчується у віці від 18 років до 21 року. Підкреслюється, що його часові межі залежать від таких факторів, як навколишнє середовище, культура і біологічний розвиток.

Теоретичний аналіз показав, що у вітчизняній психології існує декілька підходів щодо визначення меж підліткового та юнацького віку, які розглядаються або як цілісна стадія переходу до дорослості (І.С. Кон, І.Ю. Кулагіна, Л.Ф. Фридман, В.Б. Шапарь та ін.), або як самостійні фази вікового розвитку особистості (Т.В. Драгунова, Д.Б. Ельконін, Г.М. Прихожан та ін.). В цілому переважає друга позиція. Підлітковий вік продовжується з 12 до 16 років та називається пубертатним (у хлопчиків з 13 до 16 років, а у дівчат з 12 до 15 років). За ним слідує ювенільний вік 16-18 років та юність (18-20 років).

У юнацькому віці прийнято виділяти наступні вікові періоди: 16-17 років – рання юність, 17-20 – власне (у вузькому сенсі) юність, 20-21 – пізня юність (Л.С. Виготський, І.С. Кон, В.С. Мухіна, Л.Ф. Обухова, А.А. Реан, Д.Б. Ельконін та ін.). Ці вікові періоди мають свою специфіку, але, при цьому, мають багато спільних рис (І.С. Кон, Т.Д. Марцинковська, В. С. Мухіна, Х. Ремшмидт, Т. Г. Стефаненко, І.В. Шаповаленко та ін.).

Кон І.С. зазначає, що перехід від дитинства до зрілості (епоха переходу від дитинства до дорослості) охоплює у цілому вік від 11-12 до 23-25 років. Його тривалість підкреслює складність цього періоду, який включає в себе біологічні, психологічні та соціальні характеристики. Цей період поділяється на три етапи: підлітковий вік (від 11-12 до 14-15 років), що є перехідним у біологічному аспекті (вік статевого дозрівання) і означає завершення дитинства; рання юність (від 14-15 до 18 років); пізня юність або початок дорослості (від 18 до 23-25 років) [4, с.66-68].

Отже, традиція об'єднання підліткового і юнацького віку в один період пов'язана з наступними аргументами:

1) для західної психології при розв'язанні різних наукових задач в області психології підлітка (визначення меж віку, опис особливостей тощо) характерний підхід, який трактується як міждисциплінарний, при якому поряд із психологічними психологами використовуються медичні, соціальні, педагогічні, біологічні (фізіологічні), юридичні та інші показники;

2) в межах періодизацій психічного розвитку від народження до смерті (В.О. Ганзен, Д. Бромлей, Б.Г. Ананьєв) виділяють три основні стадії розвитку (дитинство, зрілість, старість), тому період між дитинством та зрілістю змістовно є цілісним складним переходом між першими двома макростадіями.

3) для *періодизації дитинства* (Д.Б. Ельконін, Ж. Піаже, Д.І. Фельдштейн та ін.) характерним є детальне членування етапів отрочтва (у різних варіантах 10-13 рр., 12-15 рр., 15-17 рр., 17-21 рр. тощо), а для *періодизації онтогенезу* (цілісного життєвого шляху) – укрупнення стадій (наприклад, періодизації Е. Еріксона, В. О. Ганзен тощо). Тобто широта контексту суттєво впливає на результати членування періодів розвитку.

При цьому наголошується на умовності цих меж, що пов'язано з *розмиванням* стійких вікових орієнтирів і меж традиційних періодів життя. У підлітково-юнацькому віці гетерохронність особистісного формування накладається на гетерохронність дозрівання індивіда і підсилює загальний ефект різночасовості основних станів людини [4]. Розмах варіацій з віком має тенденцію до зростання, відповідно вікові межі періодів стають все більш розмитими. Це пов'язано з відомою закономірністю зменшення з віком ролі генетичних факторів розвитку з притаманною їм жорсткою детермінованістю, і зростання впливу чинників соціальних, більш варіабельних. При цьому більш значущу роль починає грати індивідуальний досвід як фактор розвитку [9]. Д.Оффер слушно зауважує, що феномен дорослішання пояснюється не віковими, а скоріше індивідуальними закономірностями [11].

Висновки і перспективи (Discussion). Підлітково-юнацький вік можна трактувати як цілісну стадію переходу від дитинства до дорослості (що відповідає західній традиції), яка складається з *двох періодів* – підліткового (12-15 років) та юнацького (16-20 років) (що відповідає вітчизняній традиції).

Однак, необхідно враховувати, що не існує одного певного моменту в часі, коли людина перестає бути дитиною або стає дорослою, зрілою людиною. Межі переходу від дитинства до юності і від юності до зрілості умовні. Це пояснюється об'єктивними факторами: численістю критеріїв, на основі яких можна визначити вік людини (хронологічний вік, фізіологічний вік, психологічний вік, соціальний вік); нерівномірність розвитку процесів, закладених в основу вищевказаних критеріїв тощо. Вікові межі 12-20 років є, таким чином, усередненим варіантом прояву вікових закономірностей, оскільки типологічні і індивідуальні модифікації розвитку стають все більш вираженими [1]. Отже, вікові межі підліткового (12-15 р.р.) та юнацького періодів (16-20 р.р.) розвитку є орієнтовними, з вираженими індивідуальними варіаціями. Це зумовлює доцільність вивчення отрочтва як цілісної стадії розвитку (12-20 р.р.), як цілісного макропереходу, в якому вікові закономірності поступово починають перекриватися індивідуальними.

Список використаних джерел

1. Ганзен В.А. Системные описания в психологи. Ленинград: Изд-во Ленинградского университета, 1984. 187 с.
2. Кле М. Психология подростка: (Психосексуальное развитие). Москва : Педагогика, 1991. 298 с.
3. Кон И. С. Люди и обстоятельства. Детство и юность // 80 лет одиночества. Москва : Время, 2008. 448 с.
4. Кон И. С. Психология ранней юности : книга для учителя. Москва : Просвещение, 1989. 255 с.
5. Крайг Г. Психология развития [пер. с англ. Н. Мальгиной и др.]. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 992 с.
6. Личко А. Е. Подростковая психиатрия: руководство для врачей: Медицина, 1985. 416 с.
7. Райс Ф. Долджин К. Психология подросткового и юношеского возраста. Санкт-Петербург : Питер, 2010. 816 с.

8. Малкова Е. Е., Наумова А.А. Отрочество как клинично – психологический феномен в науке и культуре [Электронный ресурс] Медицинская психология в России: электрон. науч. журн. 2012. N 6 (17). Режим доступа: <http://medpsy.ru> (дата обращения: 03. 02. 2017)
9. Обухова Л. Ф. Подростковый возраст в свете разных концепций [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/obuhl01/txt09.htm> (дата обращения: 13.11.2017).
10. Токарева Н.М. Шамне А.В., Макаренко Н.М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, ТОВ ВНП «Інтерсервіс», 2014. 312 с.
11. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: проблемы становления личности; под ред. Т. А. Гудковой. Москва: Мир, 1994. 320 с.
12. Феномен и категория зрелости в психологии / отв. ред. А.Л. Журавлев, Е.А. Сергиенко. Москва: «Институт психологии РАН», 2007. 347 с.
13. Шамне А.В. Теоретико-методологічні засади дослідження психосоціального розвитку особистості в період дорослішання / Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Вип.10. С.822-833.
14. Эриксон Э. Детство и общество. 2-е изд. Санкт-Петербург: Речь, 2000. 416 с.

References

1. Ganzen, V.A. (1984). Sistemnye opisanija v psihologii. [System descriptions in psychology]. Leningrad: Izd-vo Leningradskogo universiteta. 187 s.
2. Kle, M. (1991). Psihologija podroztka: (Psihoseksual'noe razvitie). [Psychology of teenagers: (Psychosexual development)]. Moskva: Pedagogika, 298 s.
3. Kon, I. S. (2008). Ljudi i obstojatel'stva. [People and circumstances]. *Detstvo i junost' // 80 let odinochestva*. Moskva: Vremja, 448 s.
4. Kon, I. S. (1989). Psihologija rannej junosti: kniga dlja uchitelja. [Psychology of early youth: a book for a teacher]. Moskva: Prosveshhenie. 255 s.
5. Krajg, G. (2000). Psihologija razvitija [Developmental Psychology]./per. s angl. N. Mal'ginoj i dr. Sankt-Peterburg : Piter, 992 s.
6. Lichko, A. E. (1985). Podroztkovaja psihiatrija: rukovodstvo dlja vrachej. [Psychology of adolescence and adolescence]. Leningrad : Medicina, 416 s.
7. Rajs, F., Doldzhin, K. (2010). Psihologija podroztkovogo i junosheskogo vozrasta. [Psychology of adolescence and adolescence]. Sankt-Peterburg: Piter, 816 s.
8. Malkova, E. E., Naumova, A. A. (2012). Otrochestvo kak kliniko – psihologicheskij fenomen v nauke i kul'ture. [Adolescence as a clinical – psychological phenomenon of science and culture]. [Jelektronnyj resurs] /*Medicinskaja psihologija v Rossii: jelektron. nauch. zhurn.* N 6 (17). Rezhim dostupa: <http://medpsy.ru> (data obrashhenija: 03. 02. 2017)
9. Obuhova, L. F. Podroztkovyj vozrast v svete raznyh koncepcij. [Adolescence in the light of different concepts]. [Jelektronnyj resurs] / Rezhim dostupa: <http://psylib.org.ua/books/obuhl01/txt09.htm> (data obrashhenija: 13.11.2017).
10. Tokareva, N.M., Shamne A.V., Makarenko N.M. (2014). Suchasnij pidlitok u sistemi psihologo-pedagogichnogo suprovodu: monografija. [Townhouse with renovated pdldoc from the system of psycho-pedagogichnogo aprovalo]. Krivij Rig, TOV VNP «Inter-servis», 312 s.
11. Remshmidt, H. (1994). Podroztkovyj i junosheskij vozrast: problemy stanovlennja lichnosti [Teenage and youthful age: problems stanovlenia identity]. / pod red. T. A. Gudkovej. Moskva: Mir, 320 s.

12. Fenomen i kategorija zrelosti v psihologii [Phenomenon and category of maturity in psychology]/ otv. red. A.L. Zhuravlev, E.A. Sergienko. (2007). Moskva: «Institut psihologii RAN», 347 s.

13. Shamne, A.V. (2010). Teoretiko-metodologichni zasadi doslidzhennja psihosocial'nogo rozvitku osobistosti v period doroslishannja [Theoretical-methodological basis of the study of psychosocial development of personality in adolescence]. *Problemi suchasnoi psihologii* : zb. nauk. prac' / za red. S.D. Maksimenka, L.A. Onufrievoi. Kam'janec'-Podil's'kij: Aksioma, Vip.10. S. 822-833.

14. Jerikson, Je. (2000). Detstvo i obshhestvo [Childhood and society]. / 2-e izd. Sankt-Peterburg: Rech', 416 s.

THE TEENAGE AND YOUTH CHRONOLOGICAL LIMITS IN WESTERN AND DOMESTIC PERIODIZATION OF DEVELOPMENT

A.V. Shamne, A.V. Babich

Abstract. *The article is dedicated to the analysis of approaches of determination of the teenage and youth chronological limits in western and domestic periodization of development. The significance of place and period of the adolescence within the age intervals of ontogenesis are considered. The tradition of unification of teenage and youth age into the integral period of transformation from childhood to adolescence is analyzed. It is substantiated that it begins in the age of 11-13 years, and the end limit is between childhood and maturity – 20-21 years. The differences between western and domestic periodization of development regarding the psychological content and limits of these age groups are determined. In western countries the period of 12-20 years is called “teenage” and it is considered as an integral stage of transformation into the youth (teenage period). The concepts of a “teenager” and the “youth” are in fact used as synonyms. In domestic psychology, teenage and youth are regarded as almost independent phases of development of age-related personality. The conventionality of adolescent age limits are emphasized, which is due to degradation of the persistent age orientations, the growth of development of individualization, the decrease of influence of genetics and the growth of influence of social factors.*

Key words: *personality, growing up, juvenile age, teenager, youth, periodization of development, adolescence.*

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЕ ГРАНИЦЫ ПОДРОСТКОВОГО И ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА В ЗАПАДНЫХ И ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПЕРИОДИЗАЦИЯХ РАЗВИТИЯ

А. В. Шамнэ, А. В. Бабич

Аннотация. *Статья посвящена анализу подходов к определению хронологических границ подросткового и юношеского возраста в западных и отечественных периодизациях развития. Рассмотрены место и значение периода отрочества в периодизациях онтогенеза. Проанализирована традиция объединения подросткового и юношеского возраста в целостный период перехода от детства к взрослости. Обосновано, что его началом является возраст 11-13 лет, а окончанием грань между детством и зрелостью - 20-21 год. Определены различия западных и отечественных периодизаций развития по психологическому содержанию и границам этих возрастных групп. В западных периодизациях период 12-20 лет называют подростковым и рассматривают как целостную стадию перехода к взрослости (тинейджерский период). Понятие «подросток» и «юность» используют фактически как синонимы. В отечественной психологии подростковый и юношеский возраст рассматриваются как относительно независимые фазы возрастного развития личности. Подчеркивается условность границ отрочества, что связано с раз-*

мыванием устойчивых возрастных ориентиров, ростом индивидуализации развития, уменьшением влияния генетических и ростом влияния социальных факторов.

Ключевые слова: личность, взросление, юношеский возраст, подросток, периодизация развития, отрочество.

УДК 37.378

ATMOSFERA PANUJĄCA W RODZINIE A FASCYNACJA SERIĄ POWIEŚCI Z CYKLU «50 TWARZY GREYA» - KOMUNIKAT Z BADAŃ

Urszula Kempieńska

adiunkt, Wydział Nauk Pedagogicznych,
Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku

e-mail: o.kuchai@gmail.com

Streszczenie: Książka „50 twarzy Greya” autorstwa E.L. James wspięła się na szczyt list bestsellerów w wielu krajach m.in. w Wielkiej Brytanii, Francji, czy USA. Amerykańscy badacze stwierdzili, że lektura tych książek sprzyja rozwijaniu się niepożądanych i destrukcyjnych zachowań takich jak: nadmierne picie alkoholu, zaburzenia odżywiania, podejmowanie ryzykownych zachowań seksualnych i trwanie w toksycznym związku. Badaniami objęto 40 niezamężnych 18-19 letnich kobiet, mieszkających w województwie kujawsko-pomorskim, które przeczytały przynajmniej jeden tom, albo obejrzały przynajmniej jedną ekranizację powieści z cyklu „50 twarzy Greya”. Celem artykułu jest ukazanie odpowiedzi na pytanie w jaki sposób atmosfera panująca w rodzinie determinuje fascynację cyklem powieści E.L. James? oraz jakie zmiany zaszły w życiu badanych po konfrontacji z przeczytanymi treściami?

Słowa kluczowe: atmosfera w rodzinie, fantazja, poczucie osamotnienia, Grey, skutki grejomanii, nastolatki.

Introduction. Książka „50 twarzy Greya” autorstwa E.L. James wspięła się na szczyt list bestsellerów w wielu krajach m.in. w Wielkiej Brytanii, Francji, Polsce. W USA trafiła do słynnego zestawienia „New York Timesa”, gdzie zajmowała przez 10 tygodni pierwsze miejsce na liście bestsellerów, podczas gdy, drugi i trzeci tom zajmowały kolejne miejsca [4]. Popularność powieści wpłynęła na decyzję o jej ekranizacji. Pierwsza część pt. „50 twarzy Greya” (światowa premiera 09 lutego 2015 r.) zarobiła 570 489 358 dolarów [15]. W Polsce film ustanowił kinowy rekord. Przez pierwsze trzy dni obejrzało go... 834 479 widzów [14]. Druga część „Ciemniejsza strona Greya” (premiera 07 lutego 2017 r.), przyniosła dochód w wysokości 380 981 543 [15]. To, że saga o Greyu stała się tak popularna uświadamia nam, że w kulturze zachodu zaszły głębokie przemiany wartości. Banalne słownictwo, masa powtórzeń, niepoprawne zredagowanie całego tekstu, a książka wciąż się sprzedaje.

Amerykańscy badacze stwierdzili, że lektura tych książek sprzyja rozwijaniu się niepożądanych i destrukcyjnych zachowań takich jak: nadmierne picie alkoholu, zaburzenia odżywiania, podejmowanie ryzykownych zachowań seksualnych i trwanie w toksycznym związku. Aż 25 proc. czytelniczek nie odeszło od partnera, który na nie krzyczał lub je poniżał. U kobiet, które przeczytały więcej niż jedną część tendencja ta była częstsza. 34 proc. nie rezygnowały również ze związków z mężczyznami, którzy objawiali tendencje do stalkingu. Ponadto naukowcy stwierdzili, że badane miały skłonność do zaburzeń odżywiania. Aż 75 proc. z nich przyznało, że powstrzymało się od jedzenia na